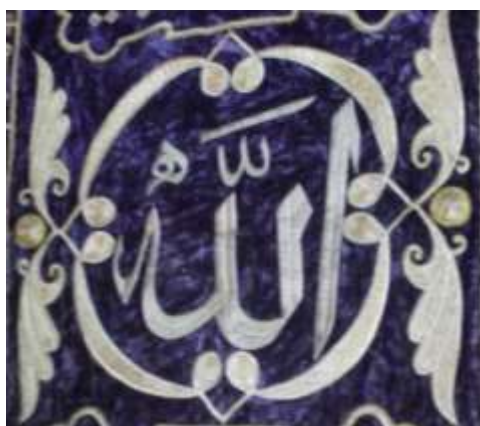

**«ЗАРРИН ИПЛИ НАМОЁНДА – ҲАЗРАТ НАҚШБАНД ДУРУ-
ГАВҲАРЛАРИ»****Сория Носирова***Бухоро давлат музей қўриқхонаси Нақшбандия
тариқати музей филиали мудури*

Бухоронинг олис тарихи давомида бир неча бор маданий мерос объектлари вайронага айланган бўлсада, йиллар асрлар оша қайтадан бунёд этилган. Лекин шаҳар ўз тарихий илдизларидан ҳеч қачон узилиб кетмаган. Унинг бағрида олис ўтмишдан то бугунги-кунгача меъморий обидалардан тортиб аждодлар фойдаланган уй-рўзғор буюмларигача сақланиб келинган. Мана ўша қадимий уй-рўзғор буюмлари ҳозирги кунда 1922-йилда ташкил этилган Арк қўрғонида Бухоро давлат-музей қўриқхонаси фонд захирахоналари ва кўргазма намоёишларидан жой олган. Дарҳақиқатдан музейларда сақланаётган ашёлар – бутун бир тарихимизнинг очилмаган сиру-синоати яъни очилмаган тилсимоти ёки бўлмаса дуру гавҳари деб бежизга айтмасак керак. Сизу-бизнинг ўрганган ва ўрганадиган, нодир – дурдона санъат асари ҳозирги кунда дунё олимлари ва сайёҳларини ўзига жалб этиб келмоқда. Барчага маълумки ҳар бир ҳудудда яшаган халқларнинг урф-одати, удумларидан тортиб, либосларию, диний эътиқоди билан бир-биридан фарқланиб турган. Аждодларимиз нафақат бизга ўзининг буюк кашфиётларини балки ислом диний эътиқодларини дурдона санъат асарларида яратиб тарихимизнинг сиру-синоатларини ашёларда қолдиришга муваффақ бўлишган. Ҳозирги кунга қадар ҳар бир маҳаллий ҳунарманд ўзининг санъат асарини яратар экан илмий, диний ва дунёвий қарашларини нақшлар тимсолида баён этишган бўлган. Мана шу ҳунарлардан бири ўзимизнинг ота-боболаримиз анъаналарини давом эттириб ғайри оддий жозиба, нафосат ва ҳарорат уфуриб турадиган дурдона санъат асарларини маҳаллий зардўзи усталаримиз заррин ипларда қўл меҳнати орқали яратиб келмоқда. Зардўзлик санъат асарлардан бири “Юмшоқ буюмлар фондида” сақланиб келинаётган 32744/10 инвентар номер остида **Зардўзи намоён** Бухоролик қўли гул зардўз ҳунарманд аёл - Муқаддас Жумаева томонидан 1993 йилда Баҳоуддин Нақшбанд таваллудининг 675 йиллигига атаб тикилган намоён – ҳақиқий санъат асарига айлантирилган. Ушбу асарни яратишдан олдин ҳунарманд уста ўша давр санъати ва адабиётини жудаям яхши билган албатта. Ушбу ашё ҳақида 1993 йилда Ҳафиза Аҳмад қизи томонидан “Бухоро ҳақиқати” газетасида санъат асари ҳақида маълумотлар бериб ўтилган. Намоён тўртбурчак шаклдаги эни 120 см, бўйи 180 см ўлчамда бинафша рангдаги олий навдаги бахмал матода олтин толалар юксак дид билан “Гулдўзи”

услугада нафис безак турларига кирувчи икки турдаги четки ва марказий композиция нақшлари уйғунлаштирилган ҳолатини моҳирона маҳобат билан тикилганлигига гувоҳ бўламиз. Намоёнда қадимийлик билан замонавийлик уйғунлаштирилган бир дурдона санъат асари яратилган. Ислом динига йўналтирувчи “Нақшбандия таълимоти - тилсими” мужассамлаштирилган ҳолда тикилган нақшлар жилоси кишиларни ҳайратга солмасдан иложи йўқ. Бундан ташқари қадимда наботот оламининг барча мавжлари ўз ифодасини топгани учун, қизил ва яшил ранглар ўзаро мутаносиб равишта уйғунлаштирилган ҳолда тикилган.

Намоённинг марказий композициясида чиройли араб алифбосида (форс) заррин

ипларда - сатрлар ила безалган “Дил ба ёру, даст ба кор” сўзлар оҳанги нафис қилиб тикилган. Ёзувларнинг марказида ҳар бир аҳли муслимни хидоятга бошловчи “Оллоҳ” сўзи муҳр шаклида жойлаштирилган ва тўрт томонида ярим ой - тўртта юраксимон нақшида туташган (Оллоҳ сўзини юракда нақш айлаш ила - муслимнинг йўли нурафшон ва ойдин бўлишидан намуна бўлган, яъни ярим ой – нурайшон ва ойдинлик маъносини билдирган), икки ён томонидан қанотлар муаллақ кўтариб турган

ҳолат уйғунлаштирилган, қуйи қисмида “Зоҳиран кишилар ила, Ботинан Аллоҳ ила” деган муқаддас калималар зардўз ҳунарманд томонидан нақшлар кўринишида - Нақшбандия таълимоти тилсими битилган. Зардўзи намоёндаги заррин нақш-нигорлар орқали маъно ва мазмун ўйини қилинган. Намоёндаги нақшлар Нақшбандия таълимотини туб маъносини очиб берувчи бир манба сифатида хизмат қилади.

Инсон кўп зоҳирий-ташқи ва ички, ботиний сифат ва фазилатларга эга. Кишининг ҳақиқий мақсади Оллоҳу Таолога яқинлашиш, унинг васлига етишдир. Бунинг учун инсонлар нафсни тийиши, пок ҳаёт кечириши, фикрлашда ҳам, сўзлашда ҳам ва амалда ўзгалар билан муносабатда ҳам пок, мусаффо бўлмоқ лозим. Пок инсон қайерда бўлмасин, меҳнат амалини бажариш жараёнида, анжуман даврида ҳамиша унинг дили, қалби Ёрига, яратгувчисига қаратилган бўлмоғи лозим, Оллоҳ таолонинг ном ва сифатларини зикр этиб, бошқа фикрга йўл қўймаслик керакли эканлиги таъкидланган. Баҳоуддин Нашқшбанднинг айтишларича: “Ҳар қандай ҳолатда, қаерда, ким билан мулоқот в а суҳбатда бўлмасанг, юрагинг кўзини Ёрингга – Тангрига қаратгил”²

Яна шуни унутмаслик керакки, ҳар бир мусулмон инсон бешта нарсани кадрига етишини англаши керак: буларга

Соғликни кадрига ет – то танда дард, касал келгунча,

Бойликни қадрига ет-то камбағал бўлгунча,
 Вақтнинг қадрига ет – то етук инсон бўлгунча,
 Ёшликни қадрига ет – то қарилик келгунча,
 Хаётнинг қадрига ет-то ўлим келгунча.

Яъна шуни таъкидлаш жоизки - Нақшбандия тариқатида – инсонларни ҳалол ва пок бўлишга, ўз қўл меҳнати билан кун кечиришга, мухтожларга хайр эҳсон беришга, софдил ва камтар бўлишга чақиради.

Намоёндаги нақшлар жилоси шунчаки оддий кўриниши билан – бунда бутун Нақшбанд таълими тилсимои ёритилганлигига гувоҳ бўламан албатта.

-зар ишлар билан четки композицияда тўрт томонлама кўндаланг тарзда жойлаштирилган ҳолда тўлқинсимон параллел нақшлар мажмуаси тикилган. Параллеллардаги нақшлар эса бир-бирини, кетма-кетликда такрорлайдиган қизил рангдаги бахмал матода меҳробсимон, яшил рангдаги бахмал мато аппликациясида юраксимон нақш тикилган.

Нақшбандия таълимотида “Нақш банд бар дил банд” яъни кўнглингга Аллоҳ таоло зикрини нақш айла демакдур. Нақшбанднинг мазмуни юракда Аллоҳ номини нақш айлаш маъносини англатади.¹

Яъниким намоёнга эътиборимизни қаратсак - намоённинг четки композициясидаги қизил бахмалда юраксимон нақш – Оллоҳ номини юракка нақш айлаганликлари.

Яшил бахмал- Ислом ранги яъни кўкариш-яшариш маънога ҳам эга бўлган.

Қизил рангдаги бахмал мато- зикр тушаётганларида қон юрак ва тана бўйлаб нақш каби айланган дейилса.

Юрак нақшининг ички қисмида – уч шоха ёки бўлмаса уч япроқли барг кўринишдаги зардўзи нақшда Нақшбандия таълимотининг учта ахлоқий талаблари бўлганлигини назарда тутган бўлиши мумкин.

Буларга:

Вукуфи замоний - инсон ўз вақтини сарҳисоб қилиб туриши ва қандай ўтказиши - умрининг қанча қисми яхшилик, қанча қисми ёмонликка, қайча қисми эса беҳудага сарфляпти, шуларни билиши лозим.

Вукуфи ададий- қилинган зикрни сарҳисоб қилиб туриши даркор. Солик хамиша зикр пайти ададга риоя этса, у ўз хаёлини бошқа нарсалардан саклай олади.

Вукуфи қалбий – Солик доимо Аллоҳни зикр этиб туриши даркор, зокир қалби ҳамиша Аллоҳдан огоҳ бўлиши керак.² (Хаёлда шундай манзарани тавассур қилиш керакки юракда Оллоҳдан бошқа мақсад йўқ)

Йиллар асрлар ўтиб Ислом динига йўналтирувчи диний таълимот - тариқатлар орқали Ислом динини бутун дунёга кенг тарғиб этилган бўлса. Ҳозирги кунга қадар уста ҳунармандлар ўз асарларини яратар экан, албатта ҳам диний, ҳам дунёвий билимларини ўз санъат асарларида ўзгача меҳр билан нақшларда баён этишмоқда. Халқ амалий безак санъатида олтин толалар ила - тарих тилсимотини сўзлагувчи санъат асарларидаги ранг-баранг безакларнинг такрорланмас жозибаси бутун дунёдан ташриф буюрувчи сайёҳу-олимларни жалб қилиб келмоқда. Ушбу намоённи тиккан қўли гул ҳунарманд аёл Муқаддас Жумаева ўз ҳунарларини ҳозирги кунга қадар давом эттириб келмоқда. Нафақат зардўзлик ҳунари ҳатто каштачиликда-дуруя услубида тикаётган кашталари бутун дунёда маълум ва машҳурдир. Айниқса Ўзбекистон

мустақиллиги берган чексиз имкониятлар шарофати билан Бухоро зардўзи мактаблари ҳам янада равнақ топиб, ҳозирги кунга қадар Б. Жумаев, М. Жумаева “Совға” зардўзлик маркази томонидан тайёрланаётган зардўзи кийим-кечаклар жаҳон аҳлини ҳайратга солиб келган бўлса ҳаттоки Бухоро музей кўргазмалари залларини безатиб дунё аҳлини ҳайратга солиб келмоқда. Бухорода бу санъат тури

авлоддан-авлодга ўтиб ҳозирги кунда ҳам анъана тариқасида ривожланиб, такомиллашиб келмоқда.

АДАБИЁТЛАР

1. Садриддин Салим Бухорий. “Дилба ёр”.1993 й. 14-бет
2. Садриддин Салим Бухорий. “Дилба ёр”.1993 й. 31-бет
3. Ҳафиза Аҳмад қизи. “Бухоро ҳақиқати” газетаси 1993 йил 14 сентябр.